

BENEY ZSUZSA

Szálla alá poklokra

1930-ban született Budapestén. Költő, író, esszéíró. Tanulmányait a Budapesti Orvostudományi Egyetemen végezte; nyugdíjba vonulásáig tüdőgyógyászként dolgozott. Orvosi munkája mellett több regényt, számos vers- és esszékötetet publikált. Évekig tanított a Miskolci Egyetem bölcsészettudományi Karán. Legutóbbi írását 2001. 10. számunkban közöltük.

Abban a pillanatban — de lehet-e az idő lassú érését, a gyümölcs kiteljesedését, pillanatnak nevezni? — amikor az ember felismer-te, vagy először felismeri a halandóság meghaladásának lehetőségét, azt az elképesztően új, saját korlátolt értelme számára talán mindennél fontosabb eszmét, hogy van Valaki, vagy Valami, ami egyszerre létező és megismerhetetlen, bizonyos, hogy rettegés fogta, és ma is az fogja el. A szenttől-rettegés ős-félelme, amint azt Rudolf Otto oly meggyőzően írja le. A kapocs a kiismerhetetlen Hatalom és az emberi félelem között egyedül az áldozat lehetett, nemcsak fizikai, hanem szakrális értelemben is, mint azt már az első testvérpár történetében olvashatjuk. Az emberáldozat, gyakran a legkedvesebb feláldozása látható kegyetlenségnek, de látható a legszentebb aktusnak is — hiszen minden másiban jelképesen önmagát is feláldozza az ember. De vajon Isten kinek áldozza egyszülött fiát? Nem válaszolhatunk másképpen, mint úgy, hogy önmagát önmagának — és talán azt sem tehetjük, hogy ebben a végtelenül jelentős áldozatban, még ha nem is az emberi történelem folyását követjük, ne lássuk ős-példáját az áldozatiság lényegének és rettenetének.

Mert az áldozás indítéka nem csak kérés, nem csak kiengesztelés, és nem is csak hálaadás lehet. Sokkalta misztikusabb cselekedet, az imánál is erősebb, mert mélyen egzisztenciális kapcsolat a felsőbb hatalmakkal, mondhatnánk úgy is, hogy a való-ságos élet odaadása az ismeretlennek, akiről azt sem tudjuk, elfogadja-e vagy sem. Éppen ez ismeretlenség miatt nem mondhatjuk a bizalom tettének: teljes, tökéletes kockázat, átlépés abba a közegbe, amiről nem tudjuk, létezik-e, az élet felajánlása annak, akiről, különösen a fájdalom görcseiben azt sem tudjuk, van-e. És azt sem tudjuk, mit is áldozunk, mit jelent az átlépés a halálba, a más halálába éppen úgy, mint a sajátunkéba. Olyan tett, ami magunk fölé emel bennünket, és alighanem maga fölé emeli Istent is, aki a krisztusi áldozatban megsemmisíti és egyben felmagasztalja önmagát, elrendelve és elszenvedve a legnagyobb fájdalmat, fia odaadását, „a te egyetlenegyedet, akit szeretsz”, önmaga emberi és önmaga isteni lényegét.

Isten emberré lett, azért, hogy emberi testben szenvedje el áldozati halálát. A halálfélelemből fakadó iszonyatos egyedüllétet, a múlt és a jövő megváltoztathatatatlanságának tehetetlenség-

gét, és feltehetően, az örökös elválás fájdalmát is. De voltak — és ez a kérdés fiatalkorom óta nem hagy nyugodni — voltak a krisztusinál rettenetesebb, fájdalmasabb, elhagyatottabb meghalások, kínzások, a részvétlenség és a cinizmus olyan megpróbáltatásai, amelyekben, megítélésem szerint, lehetetlen volt Istenre gondolni, amelyekben a félelem, a megaláztatás, a testi szenvedés a gondolattól, a bizalomtól, Istentől, akár mint létező, de nem jelenlévő szeretettől fosztotta meg az embert. Jézus, mindenem túlemelkedő kínjai között mégis érezhette — legalábbis láthatta — az őt elkísérő szeretetet és fájdalmat, az anyát, a fiút, akit anyja fiául fogadtatott, s akire rábízhatta édesanyját, az asszonyt, Mária Magdolnát, aki érte alakult csak testből csak a lelki szeretet jelképévé, és még másokat is, akik tudták, vagy felismerték nemcsak isteni, hanem emberi természetének nagyságát is. De azok az asszonyok, akiket egyszer, évekkel ezelőtt egy napilap fotóján láttam, és látta feltehetően a világ nagyobb része, az asszonyok, akiket meztelenül feszítettek keresztre valamelyik afrikai országban, a nyilvánosságnak kitéve a legmélyebb magányba sülyedhettek. A megcsonkított vagy eladott gyermekek, kislányok, akik azt sem tudják, mi történik velük, és akik anyjukat hívják, anyjukat, aki örökre megszabadult tőlük, és még csak nem is ingyen. Az éhen halt, vagy betegségben elpusztult afrikai törzsek, a meginduló gáz rémületében egymást agyonnyomó, falra szorító zsidók, a treblinkai földalatti folyosó, ahol sokszor egész éjszakát, vagy egész napot kellett várni addig, míg a gázkamrába hajtották a meggyilkolásra szántakat. Lehet-e azt mondani, vagy lehet-e egyáltalán felvetni ezekkel az emberekkel, Isten e teremtményeivel kapcsolatban az áldozat kérdését? Nem, ezekből a meghalásokból az áldozatiság minden magasztossága hiányzott, ezek a végsőkig rémült, emberi természetük határáig eljutott teremtmények nem gondolhattak Istenre, nem érezhették Istent, és nemcsak a segítség hiánya, hanem az emberi lény vegetatív rémülete miatt sem.

Ha van Isten, akkor ebben az önmagán felülemelkedő, végtelen szenvedésben él, ebben hal meg, és nem csak egyszer, a krisztusi, hanem minden egyes halálban. Ha van Isten, akkor istensége újra és újra ebben a kimondhatatlan szenvedésben testesül meg. Talán a mondat: „szálla alá poklokra” valójában azt jelenti: „száll alá poklokra”, a szenvedésnek annyival szörnyűbb fokán, mint amennyivel az isteni természet több az emberinél: tehát a szenvedés végtelenségében.

A pokolraszállás ezt a paradoxont, Istennek az emberi szenvedésbe zártságát és az ember számára Isten tehetetlenségét és e tudat elképzelhetetlenségét és reménytelenségét jelenti.